

ΟΜΗΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

5^{ος} ΑΙΩΝΑΣ Π.Χ. :

ΣΩΚΡΑΤΗΣ (9^η ενότητα, Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή)

ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΓΥΓΗ

ΣΟΦΙΣΤΗΣ ΑΝΤΙΦΩΝΤΑΣ

1^ο ΑΡΘΡΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1948)

«Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης»

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΘΑΝΟΓΙΑΝΝΗ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ

ΟΜΗΡΟΣ

Ίλιάς Ζ 381-502

Ἔκτορος και Ἀνδρομάχης ὁμιλία

Ἡ μάχη που ἀρχισε στην τέταρτη ραψωδία συνεχίζεται.Οι Τρώες πιέζονται και υποχωρούν.Ο μάντης Ἐλενος προτρέπει τον ἀδελφό του τον Ἔκτορα και τον Αινεία να ανακόψουν την υποχώρηση των Τρώων και υποδεικνύει στον Ἔκτορα να γυρίσει στην πόλη και να ζητήσει ἀπό τη μητέρα τους την Εκάβη να συγκεντρώσει τις γυναίκες της Τροίας και να αναπέμψουν δέηση στην Αθηνά,στον ναό της θεάς.Ο Ἔκτορας ακολουθεῖ τις υποδείξεις του μάντη.Ἐνώ οι γυναίκες της Τροίας δέονται μάταια,εκείνος συναντάει τον Πάρη,που τον κατηγορεῖ σκληρά,και ἔπειτα σπεύδει στο σπίτι του,για να δει τη γυναίκα του και τον γιο του,σαν να πρόκειται να μην ξαναγυρίσει.Ἡ Ἀνδρομάχη ωστόσο δεν βρίσκεται ἐκεῖ· γεμάτη αγωνία πήρε τον μικρό Ἀστυάνακτα και ἔτρεξε στα τείχη.Ο Ἔκτορας παίρνει τον δρόμο για το στρατόπεδο,ὁμως την ὥρα που εἶναι ἑτοιμος να εγκαταλείψει την πόλη,συναντάει στις Σκαιές πύλες τη γυναίκα του και τον γιο του.Ἡ Ἀνδρομάχη του θυμίζει ὅτι ἐκείνος εἶναι γι' αὐτή τα πάντα και του ζητάει να παραμείνει μέσα στα τείχη.Ο Ἔκτορας συμμαρῖζεται την αγωνία της,ξέρει ὅτι ἡ Τροία θα πέσει,προτιμᾷ να μὴ ζει παρά να δει τη γυναίκα του να σέρονεται στη σκλαβιά,ξέρει ὁμως και ὅτι δεν μπορεῖ να μείνει.Ἐπειτα στρέφεται στον γιο του και ἀπλώνει τα χέρια του να τον ἀγκαλιάσει,εκείνος ὁμως ἀποτραβιέται τρομαγμένος στην ἀγκαλιά της τροφού που τον κρατάει.Ο Ἔκτορας γελάει,ἀποθέτει την περικεφαλαία,που τρόμαξε τον Ἀστυάνακτα, τον παίρνει στα χέρια του,τον χορεύει και ζητάει ἀπό τους θεούς να δώσουν να του μοιάσει και να τον ξεπεράσει.Ἐνώ ο Ἔκτορας φεύγει για το στρατόπεδο,ἡ Ἀνδρομάχη γυρίζει στο σπίτι και μαζί με τις θεραπαινίδες τον μοιρολογούν,ἐνώ εἶναι ἀκόμα ζωντανός.

Ἡ «Ἔκτορος και Ἀνδρομάχης ὁμιλία» εἶναι ἡ περιφημότερη σκηνή της Ἰλιάδας.Σ' αὐτή τη σκηνή,και γενικότερα στο Ζ,ο ποιητής παρουσιάζει «τον μεγαλύτερο ἥρωα των Τρώων - ὄχι τον φοβερό πολεμιστή,ἀλλὰ τον γυιό,τον ἀδερφό,τον σύζυγο,τον πατέρα· μας δείχνει τους δεσμούς που τον κρατοῦν στην πόλη μέσα και την ἴδια στιγμή τον σπρώχνουν ἔξω στη μάχη για να τους υπερασπιστεῖ» (Ι.Θ.Κακριδής).

τὴν δ' αὖτε προσέειπε μέγας κορυθαίολος Ἔκτωρ·
«ἦ και ἔμοι τάδε πάντα μέλει, γύναι· ἀλλὰ μάλ' αἰνῶς
αἰδέομαι Τρῶας και Τρωάδας ἔλκεσιπέπλους,
αἶ κε κακὸς ὧς νόσφιν ἄλυσκάζω πολέμοιο·
οὐδέ με θυμὸς ἄνωγεν, ἐπεὶ μάθον ἔμμεναι ἔσθλοδ
αἰεὶ και πρῶτοισι μετὰ Τρῶεσσι μάχεσθαι,ἀρνύμενος
πατρός τε μέγα κλέος ἦδ' ἔμὸν αὐτοῦ.
εὖ γὰρ ἐγὼ τότε οἶδα κατὰ φρένα και κατὰ θυμόν·ἔσσεται
ἡμαρ ὅτ' ἂν ποτ' ὀλώλη Ἴλιος ἰρή
και Πριάμος και λαὸς ἔμμελίω Πριάμοιο.

Της ἀποκρίθηκεν ἀμέσως ο μέγας κορυθαίολος Ἔκτωρ:
«Ὅλα που λες,γυναίκα,εἶναι και μέλημα δικό μου· κι ὁμως
αἰσχύνομαι τους Τρώες,τις Τρωάδες με τον μακρόσυρτό
τους πέπλο,
αν εἶναι να φανῶ δειλός,για ν' ἀποφύγω τον κίνδυνο της
μάχης.
Ἀλλὰ κι ἡ ἴδια μου ἡ καρδιά το θέλει,ἔτσι που ἔμαθα
να δείχνομαι γενναίος,και πάντα πρῶτος με τους Τρώες
να μάχομαι,να υπερασπίζομαι το κλέος του πατέρα μου,
και το δικό μου κλέος.
Ὡστόσο τώρα το βλέπω καθαρά,το προαισθάνονται ψυχὴ και
νοῦς·
ἐρχεται ἡ μέρα που θα χαθεῖ ἡ ἄγια Τροία,
ο Πριάμος και ο λαὸς του ἐμπειροπόλεμου Πριάμου.

(μετάφραση Δ.Ν.Μαρωνίτης)

αἰδέομαι -οὔμαι ΡΗΜΑ

Παρατ. ἠδούμην

Μέλλ. αἰδέσομαι

Μέσ. αόρ. ἠδεσάμην

Παθ. αόρ. μέση σημ. ἠδέσθην

Παρακ. ἠδεσμαι

1. ντρέπομαι. = αἰσχύνομαι.

2. αἰσθάνομαι δέος (δηλ. φόβο ανάμεικτο με σεβασμό): φοβοῦμαι γε τοὺς μοχθηροὺς (οὐ γὰρ δήποτε εἴποι' ἂν ὧς γε αἰδοῦμαι) = φοβούμαι βέβαια τους μοχθηρούς (γιατί ποτέ δε θα ἔλεγα ὅτι νιώθω δέος γι' αυτούς).

3. ὡς δικανικός ὄρος συγχωρῶ: αἰδοῦμαι τινα καὶ ἀφήμι = συγχωρῶ κάποιον καὶ τον αθῶνῶ.

αἰδώς, -οῦς, ἢ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

1. ντροπή: αἰδώς τίς μ' ἔχει ποιοῦντα τοῦτο = με διακατέχει κάποια ντροπή που το κάνω αυτό. = αἰσχύνη. ≠ ἀναισχυντία, ἀναίδεια.

2. σεβασμός, συμπάθεια: αἰδοῦς οὐδεμιᾶς ἔτυχον = δεν ἔτυχα καμιάς συμπάθειας.

3. συγχώρεση: ἄξιόν ἐστι αἰδοῦς αὐτὸν τυγχάνειν παρ' ὑμῶν = εἶναι ορθό να πάρει συγχώρεση ἀπὸ εσᾶς.

NE αἰδώς (στη νομική φρ. προσβολή της δημοσίας αιδούς).

[**αβέβ. ετυμ.**, ὅμως για τη σημ. «φοβούμαι, ευλαβούμαι» πβ. **γοτθ.** aislan «φοβούμαι, σέβομαι» καὶ **αρχ. ινδ.** ἰδέ «τιμῶ»].

ΠΛΑΤΩΝ,ΠΟΛΙΤΕΙΑ Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΓΥΓΗ

Στο δεύτερο βιβλίο της Πολιτείας του Πλάτωνα εντοπίζεται η διατύπωση της θεωρίας ότι ο σεβασμός των ηθικών κανόνων αποτελεί την έσχατη λύση, αναπόφευκτη δυστυχώς για τους κοινούς ανθρώπους. Η άποψη αυτή αναφέρεται συχνά ως θεωρία του Γλαύκωνα και του Αδείμαντου. Ωστόσο, ο Γλαύκων διαχωρίζει τη θέση του παρουσιάζοντάς την ως διαδεδομένη στους μορφωμένους κύκλους της εποχής του Αρχιδάμειου πολέμου και στηριγμένη σε επιχειρήματα αληθοφανή αλλά, κατά τη γνώμη του, αβάσιμα.

Το νόημα είναι ότι «οι άνθρωποι εφαρμόζουν τους κανόνες του δικαίου όχι από προτίμηση, αλλά επειδή δεν έχουν άλλη επιλογή». Κατά βάθος καθένας επιδιώκει απλώς την ικανοποίηση των παθών του, η οποία εξασφαλίζεται καλύτερα όταν υπάρχει ο φόβος των συνανθρώπων. Αυτός αποτρέπει τις επιθετικές πράξεις σε βάρος τους. Οποιοσδήποτε έχει την ευκαιρία να ικανοποιήσει τα πάθη του χωρίς τύψεις και είναι βέβαιος ότι δεν θα αποκαλυφθεί ούτε θα τιμωρηθεί, θα ήταν ανόητος να μην εκμεταλλευτεί την περίπτωση. Αυτό είναι το νόημα του παραστατικού μύθου του δακτυλιδιού του Γύγη.

Για κανένα μας δεν είναι απόλυτα σίγουρο ότι θα έβγαινε από μια τέτοια δοκιμασία με τον χαρακτήρα του αλώβητο. Έχουμε όλοι την τάση να υποβιβάζουμε τα ηθικά μας κριτήρια, όταν πιστεύουμε ότι δεν μας παρατηρεί άλλο μάτι, ανθρώπινο ή θεϊκό. Στην εποχή του Σωκράτη υπήρχε λοιπόν διαδεδομένη μια τέτοια θεωρία, ότι δηλαδή καμιά ανθρώπινη πράξη δεν επιτελέστηκε ποτέ απλά και μόνο από καθήκον.

Η διδασκαλία αυτή διατυπώνεται αναλυτικά σ' ένα μακροσκελές απόσπασμα του Αντιφώντα του σοφιστή, σύγχρονου ανταγωνιστή του Σωκράτη. Κατά τον Αντιφώντα, ο «σοφός άνθρωπος» που θέλει να πετύχει στη ζωή εφαρμόζει τη «συμβατική δικαιοσύνη» όταν πιστεύει ότι η συμπεριφορά του δεν θα αποκαλυφθεί. Αυτή ακριβώς τη θέση υποστηρίζει στον απόλογό του ο Γλαύκων.

Ο Πλάτων αναφέρεται ξανά στο δαχτυλίδι του Γύγη στο τέλος της Πολιτείας (612b), όπου ο Σωκράτης συνοψίζει τα συμπεράσματα του διαλόγου: «και δεν εφτάσαμε στο συμπέρασμα ότι η δικαιοσύνη καθαυτή είναι για την ψυχή καθαυτή θεωρημένη άριστο πράγμα και ότι χρέος της είναι να ασκήσει τη δικαιοσύνη, είτε φορή στο χέρι της είτε και δεν φορή του Γύγη το δαχτυλίδι, και κοντά σε τούτο το δαχτυλίδι ακόμη και του Άδη την περικεφαλαία; Λες αληθότατα είπε, πράγματα».

ΠΛΑΤΩΝ,ΠΟΛΙΤΕΙΑ,359c–360d-Το παράδειγμα του δαχτυλιδιού του Γύγη.

Και για να εννοήσωμε καλύτερα,πως και όσοι εξασκούν τη δικαιοσύνη,από αδυναμία των,επειδή δεν είναι ικανοί να αδικούν,το κάνουν όχι μ' ευχαρίστησή των,ας κάμωμε την ακόλουθη υπόθεση: δίνωμε και στους δυο,και στον δίκαιο και στον άδικο,την εξουσία να κάνουν ό,τι θέλουν και μεις τους παρακολουθούμε για να δούμε,πού θα οδηγήση τον καθένα η επιθυμία του.Είναι αδύνατο να μην πιάσωμε επ' αυτοφώρω τον δίκαιο να βαδίζη στα ίχνη του αδικου,από τη φυσική πλεονεξία που κάθε φύση την επιδιώκει έτσι ορμέμφυτα,αναγκάζεται όμως με τη βία του νόμου να σέβεται την ισότητα.Και θα ήταν τέτοια μάλιστα η εξουσία που λέγω εγώ,σαν εκείνη τη δύναμη που λέγουν πως έλαβε μια φορά ο Γύγης ο πρόγονος του Λυδού.Αυτός δηλαδή ήταν βοσκός στην υπηρεσία του βασιλιά της Λυδίας και μια φορά,ύστερ' από μια μεγάλη μπόρα και σεισμό,σκίστηκε η γη κ' έγινε ένα χάσμα στο μέρος ακριβώς που έβοσκε.Αυτός από περιέργεια κατέβηκε μέσα,όπου βλέπει,καθώς διηγούνται,και άλλα θαυμάσια πράγματα κ' ένα άλογο,που είχε στα πλευρά του κάτι παραθυράκια· σκύφτει λοιπόν και βλέπει μέσα από κει ένα νεκρό,μα,καθώς φαίνονταν,πολύ μεγαλύτερο από συνηθισμένο άνθρωπο και που τίποτε άλλο δε φορούσε παρά ένα χρυσό δαχτυλίδι στο χέρι,που του το πήρε και βγήκε έξω.Όταν κατόπι μαζευτήκανε οι βοσκοί,όπως συνήθιζαν κάθε μήνα,να δώσουν αναφορά στο βασιλέα για τα κοπάδια του,ήρθε και κείνος με το δαχτυλίδι στο χέρι· καθώς λοιπόν κάθονταν με τους άλλους,έτυχε να στρέψη την πέτρα του δαχτυλιδιού από το μέσα μέρος κι αμέσως έγινε άφαντος στους άλλους,που βρίσκονταν εκεί κι άρχισαν να μιλούν γι' αυτόν σα να ήταν φευγάτος.Εκείνος παραξενεύτηκε και ψηλαφητά γύρισε πάλι το δαχτυλίδι προς το έξω μέρος,κι αμέσως έγινε φανερός.Κι αφού το παρατήρησε αυτό, ξαναδοκίμαζε το δαχτυλίδι,αν έχη πραγματικώς αυτή τη δύναμη,όταν το στρέφη από τη μέσα μεριά να χάνεται από τα μάτια των άλλων,και όταν προς τα έξω να παρουσιάζεται πάλι· αφού το βεβαιώθηκε ενήργησε να πάη κι αυτός με τους άλλους βοσκούς,που ήταν να δώσουν τους λογαριασμούς στο βασιλέα,και κει τα κατάφερε να τα ψήση με τη βασίλισσα κι αφού μαζί οι δυο των σκοτώνουν το βασιλιά,παίρνει,αυτός το θρόνο.Αν λοιπόν υπήρχαν δυο τέτοια δαχτυλίδια και φορούσε το ένα ο δίκαιος και το άλλο ο άδικος,κανείς δε θα βρίσκονταν,καθώς ήθελε φανή,με τόσο ατσαλένιο χαρακτήρα,που να διατηρηθή στη δικαιοσύνη και να έχη τη γενναιότητα να το κράτηση και να μη βάλη το χέρι του στα αγαθά των άλλων,ενώ θα είχε την εξουσία κι από την αγορά να παίρνη ό,τι ήθελε και μέσα στα ξένα σπίτια να μπαίνη και να έρχεται σε σχέσεις μ' οποιόν ήθελε,και να σκοτώνη τον ένα και να γλυτώνη τον άλλο από τη φυλακή,κι όλα τα πάντα να κάνη σα θεός μέσα στους ανθρώπους.Και γενικά τίποτα διαφορετικό δε θα 'κανε από τον άλλο τον άδικο,αλλά κ' οι δυο τους τον ίδιο το δρόμο θα 'παιρναν.Τίποτα λοιπόν δε θα μπορούσε ν' αποδείξη καλύτερ' απ' αυτό το παράδειγμα,πως κανείς δεν είναι δίκαιος από ευχαρίστησή του,μα από ανάγκη,επειδή δεν είναι πράγμα αφ' εαυτού του καλό,κι που κανείς νομίζει πως είναι ικανός να αδική,αδικεί.Γιατί κάθε άνθρωπος πιστεύει,και πολύ δίκαια,καθώς θα πουν όσοι υποστηρίζουν αυτό το λόγο,πως πολύ περισσότερο τον ωφελεί η αδικία παρά η δικαιοσύνη· κι αν κανείς,που έπαιρνε τέτοια εξουσία,δε θα 'θελε ποτέ ν' αδικήση μηδέ να βάλη χέρι σε ξένο πράγμα,θα τον περνούσαν για τον πιο κακομοιριασμένο και ανόητο όλου όσοι έχουν αίσθηση· το πολύ να τον επαινούν στα φανερά και να γελούν έτσι ο ένας τον άλλο,από φόβο μην πάθουν τίποτα κ' οι ίδιοι.Έτσι λοιπόν αυτά.

Μτφρ.Ι.Ν.Γρυπάρης.χ.χ.Πλάτων.Πολιτεία.Εισαγωγή,μετάφραση,σχόλια.Πρόλογος
Ε.Παπανούτσος.Ι-ΙΙ.Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.

ΑΝΤΙΦΩΝΤΑΣ-Οι νόμοι καταπιέζουν τη φύση του ανθρώπου (τὰ μὲν γὰρ τῶν νόμων ἐπίθ'ετα, τὰ δὲ <τῆς> φύσεως ἀ<ναγ>καῖα)

[DK 44 – μτφρ.Ν.Μ.Σκουτερόπουλος]

Δικαιοσύνη είναι να μην παραβαίνεις τους νόμους και τα έθιμα του κράτους, του οποίου είσαι πολίτης. Ο άνθρωπος θα αποκόμιζε από τη δικαιοσύνη την πιο μεγάλη ωφέλεια για το άτομό του, αν προστά σε άλλους ανθρώπους τηρούσε τους νόμους ως κάτι σημαντικό, ενώ αντίθετα, άμα είναι μόνος του χωρίς άλλους προστά του, ακολουθούσε τις επιταγές της φύσης. Γιατί οι επιταγές του νόμου είναι αυθαίρετες, ενώ της φύσης είναι αναγκαίες· κι οι επιταγές των νόμων είναι συμβατικές και όχι από τη φύση, ενώ οι επιταγές της φύσης είναι ακριβώς το αντίθετο. Οποιος παραβαίνει τους νόμους και τα έθιμα, αν δεν υποπέσει στην αντίληψη αυτών που τα έχουν αποδεχτεί, αποφεύγει και την ντροπή και την τιμωρία ενώ αν δεν μείνει απαρατήρητος, δεν τα αποφεύγει. Απεναντίας, άμα παραβιάζει τις εγγενείς απαιτήσεις της φύσης πέρα από ένα όριο, το κακό γι' αυτόν δεν μετριάζεται διόλου, αν μείνει απαρατήρητος απ' όλους τους ανθρώπους, ούτε γίνεται μεγαλύτερο, αν υποπέσει στην αντίληψη όλων των ανθρώπων. Γιατί ή ζημιά πού υφίσταται δεν είναι φαινομενική αλλά πραγματική. Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους εξετάζουμε όλα αυτά τα ζητήματα, επειδή τα περισσότερα θεσπίσματα του δικαίου αντιστρατεύονται τη φύση. Έχουν έτσι θεσπιστεί νόμοι για τα μάτια, τι πρέπει να βλέπουν και τι δεν πρέπει· το ίδιο και για τα αφτιά, τι πρέπει να ακούνε και τι δεν πρέπει· και για τη γλώσσα, τι πρέπει να λέει και τι δεν πρέπει· και για τα χέρια, τι πρέπει να κάνουν και τι δεν πρέπει· και για τα πόδια, πού πρέπει να πηγαίνουν και πού δεν πρέπει· και για το νου, τι πρέπει να επιθυμεί και τι δεν πρέπει. Ωστόσο εκείνα τα πράγματα που οι νόμοι τα απαγορεύουν στους ανθρώπους δεν είναι ούτε πιο συμφιλιωμένα με τη φύση ούτε πιο συγγενικά με αυτήν απ' ό,τι εκείνα προς τα οποία οι νόμοι τους προτρέπουν να στραφούν. Επίσης, το να ζει κανείς είναι κάτι φυσικό, το ίδιο και το να πεθαίνει, και για τον άνθρωπο η ζωή συγκαταλέγεται σε όσα τον συμφέρουν, ενώ ο θάνατος σε όσα δεν τον συμφέρουν. Όσα πλεονεκτήματα ανάγονται σε ισχύοντες νόμους αποτελούν για τη φύση δεσμά, ενώ όσα ανάγονται στη φύση είναι απαλλαγμένα από περιορισμούς. Δεν αληθεύει, αν το εξετάσουμε σωστά, ότι όσα πράγματα προξενούν πόνο προάγουν την ανθρώπινη φύση περισσότερο απ' όσο εκείνα τα οποία προκαλούν ευχαρίστηση· ούτε ότι όσα πράγματα προξενούν λύπη προάγουν την ανθρώπινη φύση περισσότερο απ' όσο εκείνα τα οποία προκαλούν ηδονή. Γιατί όσα πράγματα προάγουν στ' αλήθεια την ανθρώπινη φύση δεν πρέπει να βλάπτουν αλλά να ωφελούν. Έτσι, όσα από αυτά είναι χρήσιμα από τη φύση[...] κι όσοι αμύνονται, όταν υποστούν επίθεση, ενώ οι ίδιοι δεν επιχειρούν να επιτεθούν πρώτοι· κι όσοι φέρονται με καλοσύνη στους γονείς τους, έστω και αν οι γονείς είναι κακοί απέναντι τους· κι όσοι δίνουν στους άλλους τη δυνατότητα να βεβαιώσουν κάτι μ' έναν όρκο, ενώ στους ίδιους δεν δίνεται αυτή ή δυνατότητα. Στις παραπάνω πράξεις θα μπορούσε κανείς να βρει πολλά τα οποία αντιστρατεύονται τη φύση: Συμβαίνει αυτές οι πράξεις να οδηγούν σε περισσότερο πόνο, ενώ λιγότερος πόνος θα ήταν κάτι εφικτό, και σε λιγότερη ευχαρίστηση, ενώ περισσότερη ευχαρίστηση θα ήταν δυνατή, και στο να υφίσταται κανείς κάτι κακό, ενώ θα μπορούσε να μη το υποστεί. Αν λοιπόν όσοι ασπάζονται τέτοιες αρχές λάμβαναν μια βοήθεια από την πλευρά των νόμων και, παράλληλα, όσοι δεν τις ασπάζονται δοκίμαζαν κάποια μείωση, η υπακοή στους νόμους δεν θα ήταν χωρίς πλεονεκτήματα. Είναι όμως φανερό ότι ή δικαιοσύνη του νόμου δεν επαρκεί να προσφέρει ικανοποιητική προστασία σε όσους τα τηρούν αυτά. Καταρχήν επιτρέπει σε όποιον παθαίνει κάτι να το πάθει και σε όποιον διαπράττει κάτι να το διαπράξει· ούτε στη μια περίπτωση εμπόδισε αυτόν πού έπαθε κάτι να το πάθει ούτε στην άλλη περίπτωση αυτόν πού διέπραξε κάτι να το διαπράξει....

δίκαιος, -αία, -αιον ΕΠΙΘΕΤΟ-Συγκριτικός δικαιοτέρος/Υπερθετικός δικαιοτάτος

1. νόμιμος, δίκαιος. = ἄδικος. • ως ουσιαστικό τό δίκαιον: τὸ ἐμὸν δίκαιον = το δίκιο μου. = ἄδικον.

2. αυτός που αρμόζει σε κάποια περίπτωση, ο σωστός: δικαίαν χάριν παρέχω = δείχνω την πρέπουσα ευγνωμοσύνη.

3. δίκαιός εἰμι ἔχω δικαίωμα ή δίκιο, είναι δίκαιο εγώ να...: δίκαιός εἰμι κολάζειν = ἔχω δικαίωμα να τιμωρώ. δίκαιός εἰμι ἀπιστεῖν = ἔχω δίκιο να δυσπιστώ.

⊙ **παράγ.** δικαίως, δικαίω -ῶ, **σύνθ.** ἄδικος, ἀδικέω -ῶ.

NE δίκαιος (με τη σημ. 1).

[**παράγ. λ.** δίκη (□ **δικάζω**) + παρ. επίθ. -αίος].

δικαίω -ῶ ΡΗΜΑ

Παράτ. ἐδικαίου

Μέλλ. δικαίωσω

& δικαίωσομαι

Αόρ. ἐδικαίωσα

Παθ. μέλλ. δικαιοθήσομαι

Παθ. αόρ. ἐδικαίωθην

Παθ. παρσκ. δεδικαίωμαι

1. θεωρώ δίκαιο, αξιώνω κάτι, το απαιτώ (επειδή το θεωρώ δίκαιο): δικαίῳ μὴ ἀφαιρεθῆναι τοιαύτην πόλιν = θεωρώ δίκαιο να μη χάσω μια τέτοια πόλη.

2. μέση φωνή δικαιοῦμαι καταδικάζω, τιμωρώ: κατ' ἀξίαν ἐκάστων ἀδικήματος δικαιοῦμαι = τιμωρώ ανάλογα με τη βαρύτητα κάθε αδικήματος (για δικαστή).

3. παθ. φωνή δικαιοῦμαι

α. τιμωρούμαι: εἶδον αὐτὸν δικαιοῦμενον = τον είδα να τιμωρείται.

β. κρίνομαι δίκαιος: οὐκ οἱ ἀκροαταί, ἀλλ' οἱ ποιηταί τοῦ νόμου δικαιοθήσονται = θα αναγνωριστούν ως δίκαιοι όχι όσοι απλώς ακοῦν το θεῖο νόμο, αλλά και όσοι τον εφαρμόζουν.

⊙ **παράγ.** δικαίωσις, δικαίωμα, **σύνθ.** δικαιοδοτῶ, δικαιοδοσία, δικαιολογέομαι.

NE δικαίωνομαι (με τη σημ. 3β).

[**παράγ. λ.** δίκαιος + παρ. επίθ. -ῶ].

δίκη, -ης, ή ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

1. το δίκαιο, το ορθό.

2. **α.** η δίκη στο δικαστήριο. = κρίσις. **β.** ειδικότερα ιδιωτική καταγγελία ή δίκη, δηλ. καταγγελία ή δίκη που αφορά αδικήμα που στρέφεται ενάντια σε ιδιώτη. ≠ γραφή «καταγγελία ή δίκη που αφορά αδικήμα που στρέφεται κατά της πόλης».

3. το αποτέλεσμα μιας δίκης, η ποινή που επιβάλλει το δικαστήριο: δίκην δίδωμι τινι = τιμωρούμαι από κάποιον. δίκην λαμβάνω παρά τινος = τιμωρώ κάποιον: δεῖ ὑμᾶς παρὰ τῶν ἀδικούντων δίκην λαμβάνειν = πρέπει να τιμωρείτε όσους διαπράττουν αδικήματα. δίκην ὀφλισκάνω ὑπό τινος = καταδικάζομαι σε ποινή από κάποιον.

4. **θεία Δίκη** προσωποποίηση της δικαιοσύνης που τιμωρεί: ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πανθ' ὄρα = υπάρχει η θεία δικαιοσύνη που βλέπει τα πάντα (και τιμωρεί).

⊙ **παράγ.** δίκαιος, **σύνθ.** ἄδικος.

NE δίκη (με τη σημ. 2α).

[*δικ- «κατεύθυνση» < *δεικ-, δείκνυμι, ομόρρ. με **αρχ. ινδ.** dis- «κατεύθυνση»].

νόμος, -ου, ό ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

1. πατροπαράδοτη συνήθεια που γίνεται νόμος: κατὰ νόμον = σύμφωνα με τη συνήθεια ή με το νόμο. παρὰ νόμον = αντίθετα με το νόμο.

• οἱ νόμοι = οι νόμοι του Σόλωνα.

2. μουσικός ρυθμός, ήχος: νόμοι κιθαρωδικοί = ήχοι κιθάρας.

☉ **παράγ.** νομικός, νόμιμος.

NE νόμος (με τη σημ. 1).

[νέμω, με τροπή του ε σε ο].

ιδιωτεύω ΡΗΜΑ

1. περιορίζομαι στην ιδιωτική μου σφαίρα. ≠ δημοσιεύω «ασχολούμαι με τα κοινά», πολιτεύομαι ἄρχω.

2. είμαι ανίδεος σε κάτι, άσχετος με κάτι: τῆς ἀρετῆς οὐδένα δεῖ ιδιωτεύειν = κανένας (πολίτης) πρέπει να είναι ανίδεος σχετικά με την αρετή (να απέχει από την αρετή).

☉ **παράγ.** ιδιωτεία.

NE ιδιωτεύω (με τη σημ. 1).

[**παράγ. λ.** ιδιώτης + παρ. επίθ. -εύω].

ιδιώτης, -ου, ό ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

1. σε αντίθεση προς το κράτος, την πόλη ο ιδιώτης, το μεμονωμένο άτομο: πολλοῦ ἄξιος καὶ πικρὰ καὶ ιδιώταις = πολύτιμος και για τα κράτη και για τα επιμέρους άτομα.

2. αυτός που είναι αποτραβηγμένος στην ιδιωτική του σφαίρα, που δεν είναι αναμειγμένος στην πολιτική: ἀνήρ ιδιώτης. = πολιτευόμενος.

3. αυτός που δεν έχει ειδικές γνώσεις σε έναν τομέα: ἰατρὸς καὶ ιδιώτης (σε σχέση αντίθεσης, γιατρός και μη γιατρός).

4. ανίδεος σε κάτι, άσχετος.

☉ **παράγ.** ιδιωτικός.

NE ιδιώτης (με τις σημ. 1, 2).

[**παράγ. λ.** ἴδιος + παρ. επίθ. -ώτης].__

πολιτεύω ΡΗΜΑ

Παρατ. ἐπολίτευνον

Μέλλ. πολιτεύσω

Μέσ. μέλλ. πολιτεύσομαι

Μέσ. αόρ. ἐπολιτευσάμην

Παθ. αόρ. ἐπολιτεύθην

Παθ. παρακ. πεπολίτευμαι

1. ζω ως πολίτης σε ελεύθερη πολιτεία: ἐλευθέρως πολιτεύομεν = ζούμε ελεύθεροι.

2. κυβερνώ με ορισμένο τρόπο: κατ' ὀλιγαρχίαν πολιτεύουσι = κυβερνούν με ολιγαρχικό τρόπο

3. μέση φωνή ως αποθετικό πολιτεύομαι

α. ζω ως ελεύθερος πολίτης: πολιτεύομαι ἐν δημοκρατία/ἐν ἐλευθερία. = πολιτεύω. **β.** παίρνω μέρος στη διοίκηση της πόλης: οἱ ιδιωτεύοντες καὶ οἱ πολιτευόμενοι = όσοι περιορίζονται στην ιδιωτική σφαίρα και όσοι αναμειγνύονται στην πολιτική.

NE πολιτεύομαι (με τις σημ. 3α, 3β).

[**παράγ. λ.** πολίτης + παρ. επίθ. -εύω].

πολίτης, -ου, ό ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

1. ελεύθερος άνθρωπος, που έχει πλήρη πολιτικά δικαιώματα στην πόλη όπου ζει. (Αντίθετα, στην Αθήνα λ.χ., οι γυναίκες, οι δούλοι, οι μέτοικοι και τα παιδιά είχαν περιορισμένα ή καθόλα πολιτικά δικαιώματα).

2. συμπολίτης: ἐμὸς πολίτης.

☉ **παράγ.** πολιτεύω, πολιτικός.

NE πολίτης (με τη σημ. 1).

[**παράγ. λ.** πόλις + παρ. επίθ. -ίτης].

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1948)

1^ο Άρθρο:«Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης»

Τα ανθρώπινα δικαιώματα προσφέρουν ένα **σύστημα αξιών στο οποίο όλοι μπορούμε να συμφωνήσουμε**, καθώς διέπεται από την αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, αρχή αποδεκτή από όλα τα θρησκευόμενα. Το γεγονός αυτό καθιστά την **εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα** καθοριστική, καθώς στις **σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες** πρέπει να αντιληφθούμε πως δεν υπάρχουν κοινά αποδεκτές θρησκείες ή κοινά αποδεκτή φιλοσοφική ηθική, ενώ παράλληλα κανείς δεν μπορεί να αποδεχθεί ένα σύστημα αξιών δια της βίας.

«Ανάγνωση» του 1^{ου} Άρθρου της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

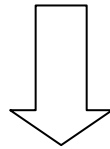
- ✓ Γεννιόμαστε με ανθρώπινα δικαιώματα:είναι αναφαίρετα, κανείς δεν μπορεί να μας τα στερήσει.
- ✓ Είμαστε ελεύθεροι.
- ✓ Είμαστε ίσοι.
- ✓ Έχουμε ανθρώπινη αξιοπρέπεια:οφείλουμε να συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλον με σεβασμό.
- ✓ Έχουμε συγκεκριμένα δικαιώματα.
- ✓ Είμαστε «προικισμένοι με λογική»:έχουμε τη δυνατότητα να σκεπτόμαστε μόνοι μας.
- ✓ Είμαστε «προικισμένοι με συνείδηση»:έχουμε τη δυνατότητα να αναλαμβάνουμε ευθύνες.
- ✓ Οφείλουμε να αναλαμβάνουμε ευθύνες ο ένας για τον άλλο, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που εξαρτώνται από τη βοήθεια των άλλων.

Σε μια κοινωνία βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, που μας προσφέρει ένα **σύστημα βασικών αρχών στις οποίες οφείλουμε να συμφωνήσουμε**, μπορούμε να επιτρέψουμε στον εαυτό μας μεγάλη ελευθερία και πλουραλισμό.

Κατά κοινή ομολογία η ανάληψη υπευθυνότητας είναι δύσκολο καθήκον και όσο περισσότερο πολύπλοκα γίνονται τα κοινωνικά μας συστήματα, τόσο αυξάνουν οι δυσκολίες. Όταν λαμβάνουμε αποφάσεις είμαστε αποκλειστικά μόνοι μας και δεν μπορούμε να θεωρήσουμε δεδομένη απ' όλους την τήρηση των ίδιων βασικών αξιών. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σταθερότητα στις δημοκρατικές κοινωνίες έχει πολιτισμική διάσταση:ένα σύστημα κοινά αποδεκτών αξιών από τα μέλη της. Αξίες που δεν επιβάλλονται, αλλά συμφωνούνται.

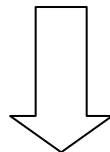
**ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΜΕ ΕΥΘΥΝΕΣ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΕΙΜΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΥ ΚΑΝΩ;**

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΔΙΛΗΜΜΑΤΩΝ

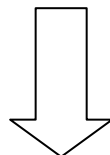
ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ

- Πώς κατανοώ αξίες όπως:φιλία,αφοσίωση,νομιμοφροσύνη, σεβασμός αξιοπρέπεια ισότητα...
- Η «βεβαιότητα»της ασυλίας θα διέφθειρε τον χαρακτήρα μου; (βλ. μύθο του δαχτυλιδιού του Γύγη)

ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

- Δράση υπό έλλειψη χρόνου.
- Μη αναστέψιμες οι επιπτώσεις της απόφασής μου.
- Ανάληψη ευθυνών.

ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑΣ ΜΑΣ

- Θα έκανα κάτι διαφορετικό;
- Πώς αισθάνομαι για την επιλογή μου;
- Ποιες αξίες μοιραζόμαστε;
- Για ποιες αξίες διαφωνούμε;
- Σε ποιες αξίες θα πρέπει να συμφωνήσουμε;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ - ΠΗΓΕΣ

- ✘ Ν.Μπεζαντάκος,Ε.Αστυρακάκη,Μ.Γαλάνη-Δράκου,Β.Χαραλαμπίκος,Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Γ'Γυμνασίου,Ενότητα 9,ΟΕΔΒ,Αθήνα.
- ✘ http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?textid=7
- ✘ http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?textid=212
- ✘ Χ.Συμεωνίδης,Γ.Ξενής,Ασ.Φλιάτουρας, Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας,Α',Β',Γ' Γυμνασίου,ΟΕΔΒ,Αθήνα.
- ✘ P. E. Easterling – B. M. W. Knox,Ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, μτφρ. Ν.Κονομής,Χρ.Γρίμπας,Μ.Κονομή,Αθήνα (εκδ. Παπαδήμα) 1990, σσ. 653-4.(F.H.Sandbach).
- ✘ Guthrie W.K.C.,Οι Σοφιστές,μτφρ.Δ.Τσεκουράκης,Αθήνα (Μ.Ι.Ε.Τ) 1989.
- ✘ <http://www.living-democracy.com/el/>

ΒΑΣΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ-ΘΕΜΑ

Με αφορμή τις σημασιολογικές αποχρώσεις του επιθέτου **δίκαιος, -αία, -αιον** :3. **δίκαιός εἰμι ἔχω δικαίωμα ἢ δίκιο, εἶναι δίκαιο ἐγώ να...: δίκαιός εἰμι κολάζειν = ἔχω δικαίωμα να τιμωρώ. δίκαιός εἰμι ἀπιστεῖν = ἔχω δίκιο να δυσπιστώ.**

αναλαμβάνετε να συντάξετε ένα άρθρο ή να δημιουργήσετε μια παρουσίαση (poster) με θέμα τη σύνδεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την έννοια του δικαίου έτσι όπως την αντιλαμβάνεται

ο Έκτορας [αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἔλκεσιπέπλους],

ο Σωκράτης [Ἡ δοκεῖ σοι οἷόν τε, ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι ἐν ἧ ἄν αἰ γενόμεναι δίκαι μηδὲν ἰσχύωσιν ἀλλὰ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνωνται καὶ διαφθείρωνται; 9^η Ενότητα σχολικού βιβλίου] και

ο Αντιφώντας [τὰ μὲν γὰρ τῶν νόμων ἐπίθηετα, τὰ δὲ <τῆς> φύσεως ἀναγκαῖα].